

čiti, da goveja kuga tu vedno čez mejo vhaja. Nemarnost in lenoba jo na vso moč pospešujete.

(Dalje prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Zima letošnja je zares čudna. Že prve dni t. m. je padlo skoro povsod v Evropi veliko snega in nenavaden mraz do 14 stopinj je sem ter tje nastopil; v Londonu so celó že 5. novembra imeli 21 stopinj mraza. Zdaj pa je tudi povsod odjenjala zima, in, kakor nekateri vremenski preroki vedeti hočejo, imeli bomo še povodenj.

* Magjarskim dijakom so jo vsa dijaška društva v Berlinu po telegramu od 27. dne u. m. dobro zasolila, poslavši jim za njihovo sramotno obnašanje in barske nakane burni: „pereat!“ to je, po naše: „Vrag naj vas vzame!“ — nasproti pa so 8. dne t. m. Turki iz Carigrada poslali na predsednika Magjarske akademije telegram, v katerem se zahvaljujejo za bratinska razodetja srčne ljubezni in izražujejo iskreno hvaležnost za njihove simpatije z navdušenim klicem: Živili Magjari! Živili verni prijatelji in zavezniki Turčije!

Politične stvari.

„Slovanske simpatije Slovanu niso greh.“

Kaj vraga! — si bode mislil marsikdo naših bralcev — kaj pomenijo te besede? in od kod so? — Prišle so iz ust ministra Lasserja, iz ust ministra strogo ustavovernega.

Kako li je to prišlo? Tako-le: Znano je, da imajo privilegirani ustavoverci Dunajskega državnega zbora že od nekaj strašno piko na c. k. namestnika Dalmatinskega, barona Rodiča — menda zato, ker je, dasiravno Slovan po rodu in mišljenji, vendar-le c. k. deželni namestnik in to še z vojno oblastjo. Da se mora tak človek prej ko prej prekucniti s predsedniškega stola, to se Dunajskim ustavovercem „par excellence“ popolnoma naravno in liberalnim načelom primerno zdi; zato so tudi unidan v državnem zboru prišli za sulico in namerili ž njo proti Rodiču, natolcevali ga, da je ud „omladine“. Kakega zmaja, kako pošast si privilegirani Dunajski „ustavoverci“ pod to „omladino“ mislijo, to nam ni znano; a strašna pošast se jim vendar-le mora zdeti, ker po njihovih mislih bi Rodič zaslužil najmanj strašno preiskavo. Pa res! Cesarsk namestnik, cesarsk general in baron — pa ud „omladine“! Kaj more strašnejšega biti!

Toda glejte čudo! To v zboru proti Rodiču namerjeno sulico, ki bi ga bila imela skoz in skoz predreti, vjame — njegov predstojnik minister Lasser sam in ošteje tistega, ki jo je prvi prijel. Velika osupnjenost nastane na to med razvajenimi ustavoverci. Al to niso vrabci, ki bi se dali oplasiti s prvim strelom. Če s te strani ne gre — si mislijo — poskusimo z druge. In res, v seji proračunskega odseka je glasoviti dr. Giskra spravljal vprašanje „o obnašanji Dalmatinskega predsednika“ na oder, in sicer podprt na neko telegrafično pritožbo 2000 besedi od somišljencev v Dalmaciji. To je po Giskrovih mislih morala biti bomba, ki Rodiča gotovo vniči.

Al najboljši računarji se včasih zmotijo in naleté; tako tudi Giskra. Minister Lasser ga je zavrnil z besedami, kakoršnih Giskra gotovo pričakoval ni — najmanj iz ust ustavovernega ministra. Iz odgovora ministrovega vzamemo le par najvažnejših stavkov. Najprvo minister odločno odbija natolcevanje, da bi bil general

Rodič ud „omladine“, katero dolžé Magjarski prenapetneži veleizdajalskih namenov, dasiravno ji tega niso mogli nikdar dokazati. Ministru se to natolcevanje tako malo verjetno zdi, „da, kar se njega tiče, se mu še ni opravičeno zdelo, Rodiča o tem le poprašati, še manj pa sprožiti kako preiskavo.“ Najvažnejši pa je končni stavek Lasserjevega odgovora, ki se je glasil na to, da Rodič si prizadeva v Dalmaciji osnovati „srednjo“, avstrijski mislečo stranko in da so Dalmatinci po njegovem vpljivu v državnem zboru že večkrat pomogli ustavoverni ministerski stranki, to je le zasluga Rodičeva. On (minister Lasser) dobro vé, da Rodič je Slovan in goji simpatije do slovanstva, a zavoljo tega ne zasluži graje.

Te ministrove besede so hudó razdražile Giskro, zagrizenega protivnika Slovanov in njegove tovariše, nam pa so le besede v smislu pesnika „Worte, nichts als Worte“, kakor jih sila časa nanese. Slovan biti in slovanske simpatije gojiti, je v Avstriji in Magjariji še zmirom pregreha, kajti če si Slovan in kažeš Slovana, zmirom si na sumu, da si panslavist, pred katerim se ustavoverci trikrat prekrizajo! Vsaj še nismo pozabili Beustovega izreka, „da Slovani se morajo ob steno pritiskati“. Pa recimo, da bilo bi dandanes v ministerskih krogih prodrlo boljše prepričanje, katerega nasledek bile bi omenjene Lasserjeve besede; — kako pa se ž njimi vjema neprestano zaganje najbolj slovanskih listov in sicer večidel zavoljo tega, ker kažejo simpatije do slovanske reči?! Zato naj ne misli minister Lasser, da gori navedene besede Slovani Avstrijski za kaj več imajo kakor za besede, dokler se ne vresničijo v dejanji! Ustavoverci pa naj se tolažijo s tem, da po ministrovih besedah Avstrija brez nevarnosti more strpeti enega samega Slovana, ki jim je po svojem vplivu naklonil to, da so s pomočjo Dalmatincev državni zbor si proti ustavi odlušili od deželnih zborov in s tem zagotovili centralistom tisto moč, ki jo do danes še v svojih rokah imajo.

Govor poslanca Hermana

v zbornici poslancev 11. novembra

o predrugačenji politične uprave.

Ker celó ustavoverni poslanci priznavajo, da vsled postave od 19. maja 1868. leta vpeljana naprava političnih gospósk po deželah našega cesarstva ni nič prida, je že pred dvema letoma poslanec Göllerich stavil predlog, naj se politična uprava predrugači. Ta predlog je dolgo počival v miznici posebnega odseka, kateremu je bil v poročanje izročen. Zdaj je odsek vendar prišel s svojimi predlogi na dan, in 11. dne se je začela razprava o njem v zbornici poslancev. Poslanec Herman je med prvimi govorniki bil, ki so besede prosili o tem predmetu, in ker je njegov govor jako tehten, podamo ga svojim bralcem od besede do besede. Tako le se je glasil po stenografičnem zapisniku:

„Neprecenljivo blagó za svobodoljubne državljane, pravijo, je samovlada. Jaz bi pritrdil tej pohvali avtonomije, če bi se ne reklo s tem, naj kmet opravlja opravila uradnikov, ampak da bi se šlo nekoliko dalje, in sicer tako daleč, da naj se dežele vladajo same. Državi gospodstvo, deželam pa samovlada! to zahtevata red in pravica. O politični upravi dežel in o organizaciji njihovih gospósk bi prav za prav ne bilo tukaj govoriti, ker one po pravici niso zadeve državne, ampak deželne, zato ne bodem tu razkladal,

kako naj se prestrojijo in tudi ne bodem kritikoval dotičnega reforminega nasveta. Za-me ima ta stvar le to vrednost, da mi priliko in opravičenje ponuja, zopet pognati državno pravno vprašanje in pa ozreti se na upravno sistemo. Država tudi ni zmožna koristno premeniti politične uprave, in je brez sile tudi premeniti ne more, ker se po enoličnih (enokopitnih) postavah ne more ozirati na različne zadeve različnih dežel, in ker bi se morale vsled te premembe obenem premeniti občinske in druge od deželnih zborov sklenjene postave, katerih pa deželni zbori ne bodo predrugačili, da bi potem država še bolj centralizovala. Po takem ni pričakovati, da bi deželni zbori nasvetovanim političnim ekspozituram, dokler so one državne gospodske, žrtvovali avtonomijo občin, kakor predlog hoče. Ne to je potrebno, da bi se država vtikala v vse, ampak potrebno je to, da država sama sebe in svojo sistemo predrugači, in deželam prepusti, da se po svojih okoliščinah in potrebščinah vravnajo in živé po svoje.

Vspeh njene uprave je premajhen, da bi dežele še za naprej in za vselej svojo osodo pustile v njenih rokah. Država je, in to brez pooblastila, dosedaj oskrbovala kraljestva in dežele, ter brez vednosti deželnih zborov in za njihovimi hrbti drage organizacije vpe-ljala, a naposled nič drugega ne dosegla, nego upravno zmešnjavo, strašansko kup gospósk in postav, in bode število napačnih svojih poskušanj gotovo pomnožila, če zopet organizira.

Državi se imamo zahvaliti za pokvaro občinstva po deželah, in za javno nevarnost, za drago zmešnjavo v ljudskem šolstvu in za popačenje npravnosti, za skajljeni verski in narodni mir; na kratko rečeno, za svoj gospodarski in npravni propad se imajo dežele edino le zahvaliti državi, Dunajski vladi, tako, da se sme po pravici reči, da vse naše nadloge prihajajo le iz Dunaja. (Veslost na levi.)

Vrh tega pa države, ki se v vse vtika, pa tudi vse spridi, prav za prav še ni, kajti Avstrijske države ni, ampak le zveza je posameznih držav, to je cesarstvo. Imé država namesti Avstrijske monarhije je prekucijsko (veslost) zato, ker je v nasprotju z zgodovino in notranjim bistvom cesarstva. Vsaj poznate oni patent, po katerem so se dežele Habsburške zedinile v eno celoto in v katerem je vedno le govorjenje o deželah Avstrijskih. Na kaj neki se opirajo vladarske pravice cesarske dinastije, če ne na dvestransko pogodbo, ki se pragmatična sankcija imenuje in ki varstvo daje tudi pravicam deželnim. Okoliščine v Avstriji so tako posebne, da bi se, na priliko, dinastija odpovedala pravice do vladarstva, če bi te pogodbe ne držala. Ker pa to na Dunaji prezirajo in se vedno kot država obnašajo ter ne morejo opustiti, da bi dežel in narodov ne gnjetili in po svoji samopridni misli ne preobračali, zato gre vse navskriž; od tod zmešnjava v državi in deželah.

Če se pa že o državi govori, bi človek mislil, da narodi in dežele skupaj so država, a o tej državi je le takrat govorjenje, kedar je treba dajati in delati. Na Dunaji se je nekaj osnovalo, kar se v nasprotju z uno skupnino vede kot država in to skupnino rabi le za vladni material in za molzno kravo, in to je Dunajska birokracija s svojimi namečki. Če se pa pomisli, kakošne ljudi so nam razna „purgarska“ ministerstva v Dunajske kancelije pripravila, in s kakošnimi lastnostmi, nameni in po kakošnem življenju so nam jih vrinila, se pač tudi od te strani lahko ume nevolja dežel, ki nočejo, da bi jih taka država vodila in po ministerskih ukazih in uradnikih v podobi odvisnih namestnikov na vajeti imela. To nenaravno razmero med državo in deželami še bolj nestrpljivo, samovlado dežel pa še bolj potrebno dela duh, v katerem se država vlada

in oskrbuje. Dobro bo, da si tega duhá Dunajske države nekoliko bolj natanko ogledamo.

(Predsednik govornika opominja, da naj bolj spoštljivo govori o monarhiji, državi in vladi, kakor doslej, rekši, da on ne pozna nobene Dunajske države, ampak le državo Avstrijsko-ogersko. To, gosp. govornik, prosim, imejte pred očmi. (Dobro! na levi in v središču.)

Herman nadaljuje: In jaz prosim dovoljenja, da smem za dežele zahtevati ravno tako spoštovanje. Rekel sem, da si je treba bolj natanko ogledati tega duha, in razvideli bomo, da ni dober, ampak sovražen duh, ki ga je centralistična sistema rodila in ki zopet to sistemo podpira. Prepír med narodi in državo nima nobenega vpliva in nič ne pomaga na-nj kazati; ta prepír je sad Dunajske politike, ki neslogo seje med državo in deželo, med sosedi in sosedi v vsaki deželi posebej.

Jaz sem rekel, da hočem duhu Avstrijske politične uprave v obraz posvetiti, da se vidi, da ta duh, ki ga je centralistična sistema rodila, ni dober, ampak sovražni duh, ki nemir dela med narodi, seme razpóra seje med cesarstvom in deželami, med sosedi in sosedi in celó med prebivalci posamesnih dežel. Jaz ne vem, ali so na Dunaji kaj slišali o tem, da le to je koristno, kar je prav in da so postave dostojnosti in npravnosti, katerim so tudi državne uprave podložne, če nočejo, da vse na dvoje gre. Al praksa, s katero se dela, daje misliti, da se na Dunaji priznavajo k onemu nevarnemu načelu, da politika nima nič opraviti z moralo. (Veslost.) Kako bi drugače mogoče bilo, da država, ki se sama imenuje stranko in se kot stranka tudi obnaša, si vse dovoli, po čemur jej sla gre in za kar ima ravno moč, tako, da ni nobena pravica, nobeno imetje, nobena svoboda več varna pred njo. Če opomnim na nekatera dejanja upraviteljstva, katera kažejo jako široko vest države, nočem na nikogar kamenja lučati, le dokazati hočem, da upravna politika nujno potrebuje preuredbe reforme. O njenih krivičnih volilnih redih in umetno pridobljenih večinah ne govorim; to pa vprašam: ali mar centralistična ustava ne obstoji iz oro panih narodskih pravic? (Veslost na levi.) Ali ni bil chabrus javna politična goljufija in se mar ne opira državni zbor na chabrus? Če se slovanskim narodom njih jezik roparsko jemlje ali pa počasi in skrivaje krade, ali ni to nenravno? In mar se to ne godi? Da! sistematično se godi in vkljub §. 19. Nj. eksclencija naučni minister bi lahko mnogo o tem povedal, kako se dela politika po narodih. Poglejmo tudi, kako država s katoliško cerkvijo ravna in drugim ž njo ravnati pripušča. Ali si morete kaj grjega, bolj nepoštenega in nepolitičnejega misliti? Ali se zaveda tega, da se morate cerkvena in posvetna oblast druga drago spoštovati in podpirati, če se hoče družbinski namen izvrševati? Ali ni bilo prejšnje ministerstvo, ki je hotelo mir med narodi, odstranjeno, in sicer potem, ko je imelo v državnem zboru večino dveh tretjin za se? In ali ni bilo ministerstvo, ki je potem stopilo na krmilo, Slovanom, katoličanom in konservativcem vseh narodov političen udarec v obraz? Njegova dejanja so to potrdila, in najbrže tudi zato tako dolgo stoji in tako trdno. Ali ne goji oficijelna država grdo nehvaležnost? Ali ne zatajuje tistih, ki so se za njo žrtvovali, in se li ne vklanja sebi v nečast onim, ki so jo izdali in topli? In kako se spoštujejo pri nas dane obljube in pogodbe? Jaz ne verjamem, da ima Turčija manj vladarskih dekretov in slovesnih zagotovil, ki pa se ne izpolnujejo. Ali se ne posluša vedno bolj na tuje države in se ne iščejo vnanje zveze dvomljive vrednosti, namesto da bi se iskala zveza z lastnimi narodi? Če se toliko let malomarno gleda nesreča ginečih narodov in kvara npravnosti, ki je huja, kakor vse zgubljene bitve, opiraje se trdovratno na

ustavno pismo, — če se pusti ali celó pomaga, da ena klika hodi narodom po glavah in se ne more odločiti k pravičnosti: ali se to more imenovati vladanje? Če je že vso oblast na Dunaji skupaj pograbila, zakaj se ne rabi na korist narodom? Narodi in stranke so že davno pritožna pisma svoja vložili, zakaj se ne razsodijo? Kam bo to prišlo, če oficijelna vlada, ki bi morala biti vsem izgled, v vsakem oziru slab izgled daje? Otrpnjena morala oficijelne države — gospôda moja — nas v pogubo vodi, ki je ključ do vseh naših trpljenj, do vseh naših zagrizenosti, do naše notranje in vnanje nezmožnosti, do one omahovalne politike, ki domoljubom rudečico v obraz sili, in ki dela Avstrijo za alijance nezmožno, ker ni zanesljiva in odkritosrčna. Brez morale tudi v politiki ne gre, brez nje ni poguma. Morala v državni upravi je narodom za življenje potrebni zrak, brez katerega ne morejo obstati.

Nemoralen je centralizem zato, ker je znamenje neprestane zlorabe moči; na njegovih tleh so izrastla posilna dejanja, katerih sem omenil. Centralistična sistema ni zmožna, da bi bila moralna in moralno delala, ni zmožna, da bi pod načelom morale vse narode zjedini k zloženemu življenju družega, k zloženemu delovanju družega z družim. Izigraje enega proti družemu, da bi na ta način pod jarmom imela vse, dela svojim narodom življenje v državi nestrpljivo, pa se tudi nepriljudno dela na vzunaj. Ker država ne rabi svoje oblasti na pravi moralni način, jej nihče več ne želi vspeha; vsakemu je vse eno, ali pa se mu še dobro zdi, ako se državi primeri kaka nesreča. Da država s svojo sistemo in svojo politiko tudi na vzunaj ni zmožna delovati, to dokazuje njena politika onemoglosti ob uri, ko se rodi nov svetovni red.

Velika država, tako govori Avstrijsk domoljub in politik, katero njena politika tako daleč spravi, da svojim narodom ne more vdihniti ljubezni, svojim prijateljem ne zaupanja, svojim sovražnikom ne strahu. Taka država najbolje stori, da testament naredi, kajti njen obstanek se nagiba h koncu. Omahljiva politika in polovičnost pričate zmirom slabost značaja ali razsojevanja, in kdor ene misli ne more popolnem pojmiti in izvesti, ta ni sposoben za državnika, najmanj pa še za Avstrijskega, ki mora v svesti si cilja in pa navdušen z nravnimi načeli, trdnega koraka naprej stopati, ako hoče, da osrči prijatelje monarhije in razoroži njene sovražnike.

Imajo li na Dunaji moč in voljo, s temeljito spremenjeno sistemo in s poklicem drugih mož na čelo oteti državo gotovega propada, tega ne vem; a toliko rečem, da narodi Avstrijski s trahom in občutkom neogibljive katastrofe gledajo v prihodnost in da je država vsa kako dolžna, deželam njihovo dozdej utrpano dedšino izročiti v samoupravo. Deželam je treba samostojne, npravno-ozbiljne, složne, krepke, stalne vlade, ki njihove zadeve oskrbuje z ljubeznijo in razumom, da se zopet okrepcajo od one siromaščine, v katero jih je pahnilo onemoglo, strankarsko Dunajsko gospodarjenje, ki ima le poguma proti svojim lojalnim narodom in strankam. Cesarstvu gre vladarstvo, deželam samovlada, centralistični Dunajski državi pa nič, zato, ker v pravnem oziru ne velja nič, v monarhičnem pa tudi ne veliko. (Dobro! dobro! na desni.)

Naši dopisi.

Iz Karlovca 18. nov. — Naj sprejmó „Novice“ žalostno vest, da je 15. dne u. m. po dolgi bolezni v 70. letu svoje starosti umrl baron Nikola Vranicani, eden najodličnejših in najzaslužnejših naših domoljubov. V potrdilo teh svojih besedí naj vam služi le to,

da je slavní pokojnik daroval jugoslavenski akademiji s svojim bratom Ambrožom 10.000 gold., našemu vseučilišču pa je sam podaril 5000 gold. Obdaroval je zdatno tudi društvo sv. Jeronima, društvo Matice in druga naša narodna društva. V zgodovini naroda našega bode blagi Nikola Vranicani živel na veke. Bodi mu zemljica lahka!

Iz Mekin pri Kamniku 18. nov. — Pri srenjski volitvi 29. oktobra je bil izvoljen Anton Žagar iz Godič za župana, Jakob Sitar iz Jeranovega in Jernej Perne iz Godič pa za svetovalca.

Iz Št. Janža na Dolenjskem 19. nov. — Zdaj imamo tukaj novo cesto na Vélíki Círník, al tako, da se Bogu usmili! Ko je unidan J. Majcen iz Št. Janža se peljal s svojim težkim vozom, sta se konja na sredi ceste do vampa v blato pogreznila, da so ju težko ven dobili. To so pač čudni možje, ki take ceste delajo! Namesti da bi jo bili peljali le dva metra v stran in bi bila v suhem, so jo naredili v lužo in močvirje!

Iz Ljubljane. — Z nepopisljivo radostjo smo tudi tu brali govora poslanca Hermana in grofa Hohenwarta v zbornici poslancev o reformi politične uprave v našem cesarstvu. To so bile mogočne besede, vsacemu pravemu Avstrijancu iz srca vzete, o katerih radi verjamemo, da so potrle ustavoverce v zboru, pa tudi zunaj zbora, ker vidijo, da se bliža konec njihovega gospodstvu. Kako „majhen“ je bil s svojim govorom dr. Giskra, sostvarnik politične uprave leta 1868., nasproti tema velikanoma! Po pravici pravi „Politik“ o govoru Hermanovem, da je „vola zgrabil pri rogovih“, in o govoru Hohenwartovem, da so se čuli na strani levičnikov zdihljeji, da ta govor je njih „nagrobni govor“. Hermanov ves govor prinesemo v današnjem listu, Hohenwartov pa drugi pot, ki je dvakrat govoril, ker prvokrat je moral prenehati s svojim celo uro trajajočim govorom zaradi omedlevice in ga končati še le drugi pot čez 2 dni. Enoglasni so vsi časniki o tem, da je njegova beseda naredila v vseh krogih nepopisljiv vtisek. In mi moremo ponosni biti, da ga ustavoverni govorniki mnogokrat imenujejo „der Abgeordnete von Krain“, — da je naš poslanec, poslanec Gorenjcev, ki so izbrisali oskrumbo „mladih“ Notranjcev, ki so pri volitvi grdo rogovilili proti njemu in si za svojega zastopnika izbrali — dr. Razlaga.

— (Sejm sv. Ošpete) je bil prav mrtev, brez kupčije, še živinske ne.

— (Odbor Matice slovenske) razpošilja ravnokar rodoljubom po slovenskih deželah pismo, v katerem jih vabi k nabiru slovenskih imen gorá, vodá, krajev itd. svoje fare za toliko potrebno pravo domače zemljeznanstvo. Drugi pot prinesemo celi ta poziv. — 6. dne decembra pa ima Matičin odbor svojo sejo. — Knjige in zemljepisi za letošnje leto so za razpošiljanje pripravljeni.

— (Družba kmetijska) ima danes svoj občni zbor.

— (O seji mestnega odbora), ki se je začela 16. dne t. m., pa ne končala oni dan, ker so že same interpelacije do župana veliko časa povžile, poročamo prihodnjič.

— („Sokolov večer“) zadnjo soboto v čitalnični gostilnici je bil prav živahen; g. Jeločnik ga je prav mikavnega napravil. Petje je bilo izborno, kakor navadno, godba domačega šaljivo maskiranega orkestra dobra in komična. Posebno veselost je vzbudil šaljivi duet „postreščka in komisijonarja“, ki sta ga gospoda Jeločnik in Bizjak jako dobro pela. „Slovenski pregovori in izreki“, predstavljeni v uganjkah ali živih podobah, so bili prav kaj novega in zato posebno všeč občinstvu. Ker se dadó izpeljati brez stroškov in posebnih priprav, bili bi pripravi posebno za veselice po vseh naših čitalnicah, katerim bo gosp. J. Aléšovec v Ljubljani prav rad postregel z njimi, če se do njega